

(раціональна / емоціональна; експліцитна / імпліцитна). Аксиологічно-маркировані одиниці для позначення раціональної оцінки були сгрупировані з урахуванням структурно-семантичних параметрів і прагматических цілей, репрезентанти емоціональної оцінки поділені згідно з основними загальноприйнятими типами емоцій. Було визначено, що негативна оцінка часто зменшується авторами економічних повідомлень з допомогою різних засобів: цитат, котрі апелюють до авторитету, засобів хеджування і модальних глаголів, призначених для зменшення категоричності висловлювання.

Ключевые слова: раціональна і емоціональна оцінка, експліцитна і імпліцитна оцінка, аксиологічно-маркировані лексеми.

Lut Kateryna. Means of Negative Evaluation in English Economic Discourse.

The aim of the article is to distinguish the means of negative evaluation in the English economic discourse. The means of negative evaluation, a universal and multifaceted phenomenon, belonging to various language levels have been studied. As the source of illustrative material we used the texts describing the urgent issue – the crisis in which *Deutsche Bank* has recently found itself. Having analyzed the articles from newspapers, magazines, and Internet publications covering latest economic news and analytical evaluations of economic phenomena and events we have distinguished different types of negative evaluation represented in economic texts (rational / emotional; explicit / implicit). Axiologically marked units actualizing rational evaluation have been grouped according to their structural and semantic parameters and pragmatic goals and objectives. Markers of emotional evaluation have been divided into groups basing on the classification of common basic types of emotions offered by R. Plutchik. It was determined that negative evaluation is often mitigated by the authors of economic texts with the help of various means: quotes that appeal to the authority, means of hedging and modal verbs that mitigate criticism.

Key words: rational and emotional evaluation, explicit and implicit evaluation, axiologically marked lexemes.

УДК 811.161.2'367.332.7

Тетяна Масицька

**ПОХІДНА ПОРІВНЯЛЬНА
СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА ЗАЛЕЖНІСТЬ
У ПРОСТИХ УСКЛАДНЕНИХ РЕЧЕННЯХ**

У статті зосереджено увагу на явищі синтаксичної залежності в простих ускладнених реченнях. На основі аналізу структури простих ускладнених речень виокремлено семантико-синтаксичну порівняльну залежність. Установлено, що

похідна порівняльна семантико-синтаксична залежність утворена від підрядних порівняльних частин складнопідрядного речення. Відсутність предиката в простих ускладнених конструкціях засвідчує дериваційну специфіку порівняльної залежності. У процесі дальшого згортання підрядної порівняльної частини семантико-синтаксичну функцію сполучників перебирає непредикатний іменник (або інша форма). З'ясовано, що порівняльна залежність зреалізована реальним порівнянням, передаючи уподібнення одного явища іншому як реальний, достовірний, вірогідний факт та ірреальним порівнянням, що ґрунтується на образно-асоціативних уявленнях уподібнених явищ. У простому ускладненому реченні, похідному від складнопідрядного, її репрезентують порівняльні синтаксеми – здебільшого порівняльні звороти, сформовані двома різновидами.

Ключові слова: реальне порівняння, ірреальне порівняння, похідна семантико-синтаксична порівняльна залежність, просте ускладнене речення.

Обґрунтування наукової проблеми та її значення. У простому неелементарному реченні похідні предикатні синтаксеми репрезентують семантико-синтаксичну залежність між елементарними простими реченнями. Вони утворені внаслідок згортання двох або більше простих семантично елементарних конструкцій в одне просте семантично неелементарне речення. Похідні синтаксеми переважно виражають дію, процес, стан, якість і створені з двох частин. У їхньому формуванні бере участь трансформований у морфологічний іменник вихідний предикатний компонент і прийменник. Аналіз похідних предикатних синтаксем і, зокрема, порівняльної синтаксеми, що зреалізовує семантико-синтаксичну порівняльну залежність, уможливить дослідження всіх особливостей утворення простих ускладнених конструкцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвістиці проблематика порівняння представлена в студіях І. Р. Вихованця [3], А. П. Загнітка [5], М. В. Мірченка [12], О. В. Кульбабської [6], О. Г. Межова [8–10], І. А. Мельник [11], Л. В. Голоюх [4], С. М. Рошко [15–17], Л. В. Прокопчук [14], Н. П. Шаповалової [18] та ін. Дослідивши закономірності вияву порівняння в структурі простого українського речення, А. П. Загнітко наголосив, що «теорія відокремлених членів речення безпосередньо пов'язана з особливим різновидом ускладненого речення – порівняльними зворотами, які і сьогодні в синтаксичній науці іменують по-різному: синтаксична конструкція з порівняльною семантикою, порівняльна конструкція, порівняльний зворот тощо. Порівняння як таке наявне в багатьох синтаксичних фігурах імпліцитно, але його структурний та семантичний вияв часто ототожнюють із власне-реченнєвим утворенням» [5, с. 551]. Ідею щодо визначення похідності порівняння запропонував Л. А. Булаховський, який кваліфі-

кував порівняльні звороти як залишки «підрядного речення, що втратило присудок, який збігається з присудком головної частини» [1, с. 292]. Досліджуючи прості ускладнені речення, варто звернути увагу на похідні порівняльні предикатні синтаксеми й виокремити похідну предикатну порівняльну семантико-синтаксичну залежність.

Мета статті – аналіз похідної порівняльної предикатної синтаксеми в структурі простого ускладненого речення. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) схарактеризувати ознаки порівняльної семантико-синтаксичної залежності; 2) визначити особливості реалізації похідних предикатних порівняльних синтаксем.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Порівняльна залежність виражає уподібнення одного явища іншому і сформована порівняльними синтаксемами зі специфічною семантикою та морфологічним оформленням. Вона охоплює різні компоненти реченнєвої структури та представлена змістом і формою їхньої реалізації. Семантика порівняльної семантико-синтаксичної залежності ґрунтується на основі складних процесів розумової діяльності індивідуума, невід'ємним складником якої є образні асоціації, що виникають унаслідок перцептивного сприймання дійсності, формування цілісного образу сприйняття предметів чи явищ. Саме асоціації утворюють у порівняльній конструкції її найголовніший компонент – основу, що концентрує семантичний потенціал порівняльної конструкції, решта компонентів якої (предмет та образ) матеріалізують порівнювані субстанції [14, с. 8].

Порівняльну залежність у позиції порівняльних адвербіальних синтаксем оформлюють: 1) форма орудного відмінка іменника; 2) прислівникова форма з *по-*; 3) прийменниково-відмінкові форми *подібно до* + род. в., *порівняно з* (*поряд з*) + ор. в.

На думку О. Г. Межова, порівняльна семантика як супровідна в деяких субстанційних, предикатних, атрибутивних синтаксемах може бути експлікована також називним відмінком іменника в позиції присудка; непрямими відмінками іменників при ступеньованих предикатах у позиції керованого другорядного члена; відмінковими формами іменників у функції прикладки [10, с. 297]. М. В. Мірченко виділив підкатегорію порівняння, що підпорядкована надкатегорії предикатності, і диференціював її на дві грами: грамему реального порівняння і грамему ірреального порівняння [12, с. 146].

Порівняльна залежність зреалізована реальним порівнянням, передаючи уподібнення одного явища іншому як реальний, достовір-

ний, вірогідний факт, та ірреальним порівнянням, що ґрунтується на образно-асоціативних уявленнях уподібнених явищ. У простому ускладненому реченні, похідному від складнопідрядного, її репрезентують порівняльні синтаксеми – здебільшого порівняльні звороти, сформовані двома різновидами:

а) із порівняльного сполучника *як* та повнозначного слова (найуживаніший засіб), напр.: *Мова як сакральний феномен має трансцендентальне значення у тому сенсі, що вона підносить вартість людського буття в очах людини до надприродного рівня...* (О. Федик); *Вона [любов] проллється, як пахоці* (Г. Яструбецька); *Перед сльозами і блаанням ревним Холодна втримливість як віск розтала* (Леся Українка);

б) зі сполучників *так само як*, *подібно як* та ін., напр.: – *Гепатит А, так само як і гепатит Е, передається через забруднений посуд, воду, руки...* («Дзеркало тижня», 2008); *Свинець може бути використаний багато разів, так само як електроліти* («День», 2010); *Вихряться сніжинки вкруг і женуть, подібно як думки* (В. Барка); *Держава має свої тайни, подібно як подружжя життя...* (О. Назарук).

Порівняльна залежність, виражена ірреальним порівнянням, експлікована синтаксемами з порівняльними сполучниками *мов*, *мовби*, *немов*, *немовби*, *немовбито*, *наче*, *начебто*, *неначе*, *неначебто*, *немовбито*, *ніби*, *нібито*, *буцім*, *буцімто* і под., напр.: *Заклякло панство гонорове, мов кізяки серед зими* (О. Богачук); *На вікна вився виноград зелений, немов землі несказані думки* (М. Вінграновський); *Понад землею висів дим, неначе куц бузковий* (В. Стус); *Тут кожен клен тримає на долоні легкого, ніби пісня, солов'я* (В. Стус); *...те третє око, що вночі в свічаді, немов тернова ружа, розцвітає* (Г. Яструбецька); *І, немов паляниці, посідали копиці* (О. Богачук). С. М. Рошко визначила порівняльні сполучники *мов*, *мовби*, *немов*, *немовби*, *немовбито*, *наче*, *начебто*, *неначе*, *неначебто*, *немовбито*, *ніби*, *нібито*, *буцім*, *буцімто* і под. як порівняльні декон'юнктиви й зазначила, що вони як носії порівняльної семантики функціонують у простих ускладнених структурах із детермінантними членами речення [15, с. 204].

Найуживаніше в художніх текстах ірреальне порівняння у функції метафори змінює пряму назву предмета, дії, ознаки, обставини на переносну. Метафора і порівняння – явища генетично пов'язані, але структурно відмінні, тому що порівняння – це тричленна порівняльна конструкція (суб'єкт – основа – об'єкт порівняння), а метафора – однокленна, у ній різні асоціації стають тотожними. Оскільки деякі з ме-

тафор утворені з порівнянь унаслідок редукції форми з усуненням порівняльних сполучників, то порівняння може містити «реалізовану метафору», що функціонує як об'єкт порівняння в порівняльних конструкціях, виражених орудним відмінком іменника, прикладкою та іншими формами [16, с. 190–191].

Похідна порівняльна семантико-синтаксична залежність утворена від підрядних порівняльних частин складнопідрядного речення. Відсутність предиката в простих ускладнених конструкціях засвідчує дериваційну специфіку порівняльної залежності. У процесі дальшого згортання підрядної порівняльної частини семантико-синтаксичну функцію сполучників перебирає непредикатний іменник (або інша форма), пор.: *Машина прорізала калюжу, як всюдихід* (В. Неборак) ← *Машина прорізала калюжу, як прорізає всюдихід*; *Шляхи дзвенять, мов струни* голосні (В. Стус) ← *Шляхи дзвенять, мов дзвенять струни* голосні; *І янгол величний з зорею на чолі, Мов хмарка прозора, поплине, Сіяючи світлом одвічної волі, До місяця вгору полине* (Леся Українка) ← *І янгол величний з зорею на чолі, Мов поплине хмарка прозора, поплине, Сіяючи світлом одвічної волі, До місяця вгору полине*; *І плаче Дант, і, мов дитя, сміється Дант* (С. Йовенко) ← *І плаче Дант, і, мов сміється дитя, сміється Дант*. Предикат підрядної порівняльної частини складнопідрядного речення лексично тотожний предикатові головної частини і не має формального вираження, його представляє непредикатний іменник підрядної порівняльної частини.

У простих ускладнених реченнях імпліцитний предикат підрядної порівняльної частини утворює порівняльну залежність, виражену орудним відмінком, напр.: *Хай морем золотим шиениця Затопить землю кам'яну* (Д. Павличко); *Здавалосьь, налетів дев'ятий вал і прокотився бурєю по морі* (Леся Українка); *І ти летиш – стрілою у пільму* (В. Стус); *Я зорею помру в глибині холодній...* (С. Йовенко); *Добрый, о добрый дощ Над містом грозою зринув...* (В. Стус). Цей морфологічний варіант порівняльної синтаксеми ще кваліфікують як «орудний порівняння» [7; 13], що в граматичній системі сучасної української мови спрямований у сферу адвербіальних відношень.

Орудний відмінок у первинній для нього інструментальній функції залежний від предиката і межує з прислівниками. Як слушно зауважує І. Р. Вихованець, «...інструментальність орудного становить периферію предметності, замикаючи її й межуючи з адвербіальністю» [2, с. 125]. О. Г. Межов зазначає: «Набагато більша спрямованість

у категорію прислівника його вторинних функцій. Вони зосереджені в основному у різновидах темпоральних відношень і функції способу дії (порівняння) у широкому розумінні. Саме в цих двох значеннєвих секторах активно відбуваються процеси його адвербіалізації» [10, с. 299]. Адвербіалізовані форми, відриваючись від іменникової парадигми, вмотивовують залежність від предикатної структури. Доцільно, на думку І. Р. Вихованця, вирізняти два ступені адвербіалізації: а) семантико-синтаксичний, коли створене обставинне відношення і при цьому використана не повністю ізольована від сукупності форм певного відмінка форма, що супроводжена означальними елементами; б) морфологічний, коли форма з обставинною функцією повністю ізольована від іменникової парадигми, «застигає» й у зв'язку з цим не може бути поєднана означальними елементами [2, с. 136]. Семантико-синтаксична адвербіалізація становить активний процес, у якому найчастіше використано орудний відмінок у функції порівняння, напр.: *Істино, єдина, озов дай, Вилуцися словом із мовчання, З вуст старечих, з молодих гадань; Свічкою спашни в німе смеркання, Ластівкою прилети з гнізда* (П. Мовчан); *Сидів і довго думав над собою блакитний вечір вдома навесні, тим часом як спливалася водою його зоря на темному веслі* (М. Вінграновський); *Бо ти княгинею пройшла* (В. Стус); *Ти блискавицею мусиш світити у тьмі* (Леся Українка). Для адвербіалізованих форм, виражених орудним відмінком, характерні прикметникові атрибути: *Чорною блискавицею Шабля злотопогонника... Впала, розтята крицею, Шапка-будьонівка* (Т. Коломієць); *І пада пір'ячко синесеньким дощем, Із синьої звільнившись шкаралущі* (А. Мойсієнко). У цих реченнєвих конструкціях орудний порівняння зазнає трансформації в підрядну частину з імпліцитним предикатом, пор.: *шабля злотопогонника впала, як впала чорна блискавиця; пада пір'ячко, як падає синій дощ*. Цілком погоджуємося з думкою О. Г. Межова, який слушно наголошує: «Звичайно, не всі підрядні порівняльні частини здатні трансформуватися в орудний порівняння. Це залежить від лексичного наповнення компонентів і загального змісту речення» [10, с. 300].

Деякі підрядні порівняльні частини можна замінити прислівниками або прийменниково-відмінковими формами. У таких конструкціях зафіксована порівняльна семантико-синтаксична залежність, утворена внаслідок редукції складнопідрядних порівняльних речень, напр.: *Буваю злий зі злими, з лиходіями, й бився з ними, й потинав їх козацькою шаблею, бо козак я, хоч і живу зараз по-панськи...* (Ю. Муш-

кетик) ← *Я живу зараз так, як живе пан; ...княжич Володимир дуже пильно, не по-дитячому подивився на холопа Микулу...* (С. Склярєнко) ← *княжич Володимир дуже пильно подивився на холопа Микулу не так, як дивиться дитина; Після до мене вийшла також Лена, вона взяла мене під руку і по своєму, по-котячому, боком пригорнулася до мене...* (У. Самчук) ← *Лена боком пригорнулася до мене, як пригортається кіт.* Порівняльні синтаксеми, виражені прислівниковою формою *по-друзньому, по-панськи, по-королівськи, по-людськи, по-дитячому, по-котячому, по-собачому, по-пташиному, по-совиному* і под., мотивовані іменниками-назвами істот. Порівняльні синтаксеми, зреалізовані іменниками-назвами неістот, мають менш виразну порівняльну семантику, напр.: *Вітерець дмухнув, і забриніли стебельця сіна, забриніла тирса тонко; навіть скошена, навіть ставши вже сіном сухим, вона продовжує співати по-степовому* (О. Гончар) ← *Вона продовжує співати, як співають у степу.* У реченнях порівняльна залежність похідна від локативної та темпоральної залежності й утворена внаслідок трансформації складнопідрядних структур у прості ускладнені речення. Прислівники з порівняльною семантикою мають також просторові або часові ознаки.

Структура порівняльної залежності оформлена такими складниками: 1) суб'єктом порівняння (компаратом) – предмет на основі порівняння з іншим предметом; 2) об'єкт порівняння (компаратор) – те, із чим порівнюємо суб'єкт; 3) основою порівняння (предикатом) – ознаковий компонент, який здійснює порівняння; 4) показниками порівняльних залежностей – засоби оформлення порівняння. Н. П. Шавалова звертає увагу на показники порівняльних відношень, що виконують особливу функцію в реалізації компаративного змісту в чотириелементній моделі порівняльної конструкції («суб'єкт» – «об'єкт» – «основа» – «показник»), і вважає, що вони забезпечують її цілісність [18, с. 5].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У простому ускладненому реченні похідна порівняльна семантико-синтаксична залежність утворена внаслідок трансформації вихідної порівняльної залежності підрядної частини від головної частини складнопідрядного речення та імпліцитного вираження предиката в підрядній порівняльній частині. Перспективним вважаємо дослідження інших різновидів похідної семантико-синтаксичної залежності в структурі простого ускладненого речення.

Література

1. Булаховский Л. А. Курс русского литературного языка / Л. А. Булаховский. – Харьков : Рад. шк., 1937. – 364 с.
2. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1987. – 232 с.
3. Вихованець І. Р. Статус категорії ступенів порівняння / І. Р. Вихованець // Структура і функції граматичних і лексичних одиниць : [зб. наук. пр.]. – К. : НМК ВО, 1992. – С. 64–66.
4. Голоюх Л. В. Порівняння як структурний компонент художнього тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. В. Голоюх. – К., 1996. – 20 с.
5. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Синтаксис : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. – 992 с.
6. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні : [монографія] / О. В. Кульбабська. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2011. – 672 с.
7. Кучеренко І. К. Порівняльні конструкції в світлі граматики : [монографія] / І. К. Кучеренко. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1968. – 106 с.
8. Межов О. Г. Порівняльні синтаксеми і підрядні конструкції в поетичних творах Лесі Українки / О. Г. Межов // Леся Українка і сучасність : [зб. наук. пр.]. – Т. 3. – Луцьк : Волин. обл. друкарня, 2006. – С. 291–301.
9. Межов О. Г. Синтаксичні конструкції порівняльної модальності в поетичних творах Тараса Шевченка / О. Г. Межов // Волинь філологічна: текст і контекст. Творчість Т. Шевченка: традиції і сучасність : зб. наук. пр. / упоряд. О. В. Яблонська. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – Вип. 18. – С. 297–308.
10. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : [монографія] / О. Г. Межов / [відп. ред. І. Р. Вихованець]. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 464 с.
11. Мельник І. А. Транспозиційна граматики українського дієслова : [монографія] / І. А. Мельник. – Луцьк : Надстир'я, 2015. – 476 с.
12. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : [монографія] / М. В. Мірченко / [відп. ред. І. Р. Вихованець]. – [Вид. 2-ге, переробл.] – Луцьк: РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2004. – 393 с.
13. Плющ М. Я. Категорія суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення : [навч. посіб.] / М. Я. Плющ. – К. : Вища шк., 1986. – 175 с.
14. Прокопчук Л. В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. В. Прокопчук. – К., 2000. – 18 с.
15. Рошко С. Порівняльна синтаксема в семантико-синтаксичній структурі простого речення / Світлана Рошко // Типологія та функції мовних одиниць : [наук. журн.]. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – № 3. – С. 200–210.

16. Рошко С. М. Проблема розрізнення підрядних порівняльних речень та порівняльних зворотів – членів простого речення / С. М. Рошко // Філологічні студії : [наук. часопис]. – Луцьк, 2000. – № 1. – С. 188–193.
17. Рошко С. М. Формально-граматична та функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / С. М. Рошко. – Ужгород, 2001. – 21 с.
18. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. П. Шаповалова. – Дніпропетровськ, 1998. – 16 с.

References

1. Bulakhovskii L. A. Kurs russkogo lytieraturnogo yazyka / L. A. Bulakhovskii. – Kharkov : Rad. shk., 1937. – 364 s.
2. Vykhovanets I. R. Systema vidminkiv ukrainskoi movy : [monohrafiia] / I. R. Vykhovanets. – K. : Nauk. dumka, 1987. – 232 s.
3. Vykhovanets I. R. Status katehorii stupeniv porivniannia / I. R. Vykhovanets // Struktura i funktsii hramatychnykh i leksychnykh odynyts : [zb. nauk. pr.]. – K. : NMK VO, 1992. – S. 64–66.
4. Holiukh L. V. Porivniannia yak strukturnyi komponent khudozhnoho tekstu : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / L. V. Holiukh. – K., 1996. – 20 s.
5. Zahnitko A. P. Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy. Morfolohiia. Syntaksys : [monohrafiia] / A. P. Zahnitko. – Donetsk : TOV «VKF «BAO», 2011. – 992 s.
6. Kulbabska O. V. Vtorynna predykatsiia u prostomu rechenni : [monohrafiia] / O. V. Kulbabska. – Chernivtsi : Chernivetskyi natsionalnyi universytet, 2011. – 672 s.
7. Kucherenko I. K. Porivnialni konstruksii v svitli hramatyky : [monohrafiia] / I. K. Kucherenko. – K. : Vyd-vo Kyiv. un-tu, 1968. – 106 s.
8. Mezhov O. H. Porivnialni syntaksemy i pidriadni konstruksii v poetychnykh tvorakh Lesi Ukrainky / O. H. Mezhov // Lesia Ukrainka i suchasnist : zb. nauk. pr. – T. 3. – Lutsk : Volyn. obl. drykarnia, 2006. – S. 291–301.
9. Mezhov O. H. Syntaksychni konstruksii porivnialnoi modalnosti v poetychnykh tvorakh Tarasa Shevchenka / O. H. Mezhov // Volyn filolohichna: tekst i kontekst. Tvorchist T. Shevchenka: tradytsii i suchasnist : zb. nauk. pr. / uporiad. O. V. Yablonska. – Lutsk : Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2014. – Vyp. 18. – S. 297–308.
10. Mezhov O. H. Typolohiia minimalnykh semantyko-syntaksychnykh odynyts : [monohrafiia] / O. H. Mezhov / [vidp. red. I. R. Vykhovanets]. – Lutsk : Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2012. – 464 s.
11. Melnyk I. A. Transpozytsiina hramatyka ukrainskoho diieslova : [monohrafiia] / I. A. Melnyk. – Lutsk : Nadstyria, 2015. – 476 s.

12. Mirchenko M. V. Struktura syntaksychnykh katehoriï : [monohrafiia] / M. V. Mirchenko / [vidp. red. I. R. Vykhovanets]. – [Vyd. 2-he, pererobl.] – Lutsk : RVV «Vezha» VDU im. Lesi Ukrainky, 2004. – 393 s.
13. Pliushch M. Ya. Katehoriia subiekta i obiekta v strukturi prostoho rechennia : [navch. posib.] / M. Ya. Pliushch. – K. : Vyshcha shk., 1986. – 175 s.
14. Prokopchuk L. V. Katehoriia porivniannia ta yii vyrazhennia v strukturi prostoho rechennia : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / L. V. Prokopchuk. – K., 2000. – 18 s.
15. Roshko S. Porivnialna syntaksema v semantyko-syntaksychnii strukturi prostoho rechennia / Svitlana Roshko // Typolohiia ta funktsii movnykh odynyts : [nauk. zhurn.]. – Lutsk : Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2015. – № 3. – S. 200–210.
16. Roshko S. M. Problema rozrizznennia pidriadnykh porivnialnykh rechen ta porivnialnykh zvorotiv – chleniv prostoho rechennia / S. M. Roshko // Filolohichni studii : [nauk. chasopys]. – Lutsk, 2000. – № 1. – S. 188–193.
17. Roshko S. M. Formalno-hramatychna ta funktsionalno-semantychna struktura porivnialnykh syntaksem i pidriadnykh rechen u suchasniï ukrainskii movi : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / S. M. Roshko. – Uzhhorod, 2001. – 21 s.
18. Shapovalova N. P. Funktsionalno-semantychnyi status porivnialnykh konstruksii u suchasniï ukrainskii movi : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / N. P. Shapovalova. – Dnipropetrovsk, 1998. – 16 s.

Масицкая Татьяна. Производная сравнительная семантико-синтаксическая зависимость в простых осложненных предложениях. В статье сосредоточено внимание на явлении синтаксической зависимости в простых осложненных предложениях. На основе анализа структуры простых осложненных предложений выделено производную семантико-синтаксическую сравнительную зависимость. Установлено, что производная сравнительная семантико-синтаксическая зависимость образована от подчиненных сравнительных частей сложноподчиненного предложения. Отсутствие предиката в простых осложненных конструкциях свидетельствует о деривационной специфике сравнительной зависимости. В процессе дальнейшего свертывания подчиненной сравнительной части семантико-синтаксическую функцию союзов приобретает непредикатное существительное (или другая форма). Выяснено, что сравнительная зависимость реализована реальным сравнением, передавая уподобление одного явления другому как реальный, достоверный, вероятный факт и ирреальным сравнением, основанному на образно-ассоциативных представлениях уподобления явлениям. В простом осложненном предложении, производном от сложноподчиненных, ее представляют сравнительные синтаксемы – в основном сравнительные обороты, сформированные двумя разновидностями.

Ключевые слова: реальное сравнение, ирреальное сравнения, производная семантико-синтаксическая сравнительная зависимость, простое осложненное предложение.

Masytska Tetayna. Derivative comparative semantic-syntactic dependency in simple complicated sentences. The article focuses on a phenomenon of syntactic dependency in simple complicated sentences. The semantic-syntactic comparative dependency has been marked out on the basis of analysis of simple complicated sentences. It has been found out that the derivative comparative semantic-syntactic dependency is formed from subordinate comparative parts of complex sentence. The predicate omission in simple complicated constructions confirms the derivative specific character of comparative dependency. In the process of further summarization of a subordinate comparative part a non-predicate noun (or another form) takes over the semantic-syntactic function of conjunctions. It turns out that the comparative dependency can be represented by real comparison conveying the similarity of one phenomenon to other as the actual, established, conceivable fact and by unreal comparison that is based on imaginative and associative representations of comparative phenomena. The comparative syntaxemes represent it in a simple complicated sentence derived from a complex one; they are mostly expressed by common figures of speech and divided into two types.

Key words: real comparison, unreal comparison, derivative semantic-syntactic comparative dependency, a simple complicated sentence.

УДК 811.161.2'367.333

Олександр Межов

ПРИЙМЕННИКИ ЯК ПОКАЗНИКИ СИНТАКСИЧНОЇ КОНДЕНСАЦІЇ В ДЕРИВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

У статті системно досліджено семантичні та морфологічні варіанти адвербіальних синтаксем, співвідношення їх із підрядними частинами на матеріалі різностильових текстів сучасної української літературної мови. Описано прийменникові відмінки як морфологічні засоби вираження адвербіальних синтаксем у неелементарних простих реченнях. Теоретичну проблематику розглянуто на тлі морфологічної і синтаксичної структури сучасної української літературної мови. Визначено синтаксичний адвербіальний потенціал прийменниково-відмінкових форм, його поповнення за рахунок іменників і їхніх функційних еквівалентів. Проаналізовано співвідношення синтетизму й аналітизму в граматичній системі мови, зовнішньої (адвербіальної) спрямованості вихідних іменникових слів. З'ясовано характер симетрії/асиметрії семантико-синтаксичної та формально-синтаксичної структури аналізованих речень.

Ключові слова: синтаксична конденсація, деривація, транспозиція, вторинний предикат, адвербіальна синтаксема, прийменник, відмінок.